

ДО ПИТАННЯ ПРО СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «НАБРАННЯ ЧИННОСТІ», «НАБУТТЯ ЧИННОСТІ», «ВСТУП У СИЛУ», «ВВЕДЕННЯ В ДІЮ»

УДК: 340.1

Щирба М.Ю.,
аспірантка кафедри теорії
та історії держави і права
Волинського національного
університету імені Лесі Українки

Анотація: У статті аналізується використання у вітчизняному законодавстві та юридичній літературі понять «набрання чинності нормативно-правовим актом», «набуття чинності нормативно-правовим актом», «вступ у силу нормативно-правового акту», «введення в дію нормативно-правового акту»

Ключові слова: темпоральна дія нормативно-правового акту

Розвиток сучасної правової системи України супроводжується інтенсивними змінами у її нормативній частині. Так, підвищення якості та ефективності нормативно-правових актів пов'язується із вдосконаленням їх юридичної природи, і зокрема такої властивості, як темпоральна чинність. На жаль, питання темпоральної дії у юридичній літературі залишаються малодослідженими. Як правило, вони досліджувалися лише при характеристиці нормативно-правових актів в цілому, а також при аналізі питань їх реалізації у юридичній практиці. В той же час, поза дослідницькою увагою залишається темпоральна чинність нормативно-правового як правового явища. А це породжує як у науковій сфері, так і в юридичній практиці різнобій понять, і зокрема таких, як «набрання чинності нормативно-правовим актом», «набуття чинності нормативно-правовим актом», «вступ у силу нормативно-правового акту», «введення в дію нормативно-правового акту».

Тим чи іншим аспектам співвідношення цих понять приділено у юридичній науці певну увагу, зокрема вони розглядаються у працях Алексеєва С.С., Кузякіна Д.А., Малкова В.П., Студенікіної М.С., Туманова В.А., Теплюка М.О., Ющика О.І. та ін.

У юридичній літературі вживаються поняття «набрання чинності нормативно-правовим актом», «набуття чинності нормативно-правовим актом», «вступ у силу нормативно-правового акту», «введення в дію нормативно-правового акту». Зокрема Теплюк М.О., Ющик О.І. зазначають, що «чинність, тобто набрання законом юридичної сили, є необхідною загальною передумовою його дії, однак діяти закон починає лише за наявності певних умов, зазначених у самому законі чи в акті про введення його в дію (а у разі, якщо ці умови не визначено, підставою дії закону є набрання ним чинності) [1, 124].

Водночас аналіз нормативно-правових актів свідчить, що словосполучення «набрання чинності», «набуття чинності», «вступ у силу», «введення в дію» та ін. часто використовуються в їх текстах, при тому подекуди у різних значеннях.

Так, в Конституції України [2] термін «набрання чинності» використовується три рази, термін «набуття чинності» – одинадцять раз, «введення в дію» – сім разів, вступ у дію – один раз. Наприклад, припис статті 94

*Рекомендовано до друку
кафедрою теорії та
філософії права Львів-
ського національного
університету імені Івана
Франка (Протокол № 4
від 16.11.2012 р.).*

Конституції України встановлює, що «закон набирає чинності через десять днів з дня його офіційного оприлюднення, якщо інше не передбачено самим законом, але не раніше дня його опублікування». У статті 109 Конституції України закріплено, що «відставка Президента України набуває чинності з моменту проголошення ним особисто заяви про відставку на засіданні Верховної Ради України». Відповідно до припису статті 160 Конституція України набуває чинності з дня її прийняття. В абзаці 2 ч. 4 Перехідних положень Конституції України стосовно деяких указів Президента України вжито термін «вступ в дію», а щодо законів України – термін «набрання чинності». У статті 107 Конституції України закріплено, що рішення Ради національної безпеки і оборони України вводяться в дію указами Президента України. При тому у Перехідних положеннях Конституції України зафіксовано, що частина перша статті 99 вводиться в дію після введення національної грошової одиниці – гривні, а також те, що прокуратура продовжує виконувати відповідно до чинних законів функцію нагляду за додержанням і застосуванням законів та функцію попереднього слідства – до введення в дію відповідних законів.

У Законі України «Про Регламент Верховної Ради України» [3] від 10.02.2010 р. використовуються терміни «набрання чинності» та «введення в дію». Так, у п. 7 ст. 90 Регламенту зазначається, що кожен законопроект повинен містити положення щодо порядку набрання ним чинності. Варто також зазначити припис п. 4 статті 214 Регламенту, в якому одночасно використовуються поняття «набрання чинності» та «введення в дію». Так, у ньому встановлюється, що постанова Верховної Ради про обрання судді безстроково, яка прийнята до закінчення п'ятирічного строку перебування особи на посаді судді, набирає чинності відповідно до Регламенту та вводиться в дію з дня, наступного за днем закінчення п'ятирічного строку перебування особи на посаді судді.

У зв'язку із вищенаведеним, необхідно зазначити, що як в юридичній науці, так і юридичній практиці одне і те ж поняття не може позначатись різними термінами, а для позначення самостійних юридичних понять повинні використовуватись різні терміни. Наслідком недотримання цих правил є поява правотворчих та правозастосовчих помилок, зокрема неоднозначних, нечітких та суперечливих нормативно-правових приписів.

Саме тому постають питання, чи усі з вищенаведених словосполучень (набрання чинності, набуття чинності, вступ в силу, введення в дію та ін.) позначають самостійні юридичні поняття, а якщо всі або час-

тина з них є окремими юридичними поняттями, то у якому співвідношенні та взаємодії вони перебувають?

Варто зазначити, що у 1997 Конституційний Суд України у справі про набуття чинності Конституції України роз'яснив, зокрема, що словосполучення «набуває чинності» та словосполучення «набирає чинності» мають синонімічні значення. Обидва вони означають, що відповідні нормативні правові акти вступили в силу [4]. Звертає на себе увагу те, що Конституційний Суд України у цьому інтерпретаційно-правовому положенні ототожнюючи поняття «набрання чинності» та «набуття чинності» не усунув термінологічної синонімії, а примножив її ще і терміном «вступ у силу».

У юридичній літературі також використовуються терміни «набрання чинності» та «набуття чинності». Зокрема у вітчизняних підручниках із загальної теорії держави і права їх автори вживають поняття «набуття чинності» та «набрання чинності» як тотожні. Так, Скакун О.Ф. зазначає, що нормативно-правовий акт (закон) набуває чинності після його опублікування (загальне правило) [5, 355]; за всіх умов закон набирає чинності не раніше дати опублікування [5, 376]. Так само і Погребняк С.П. характеризує дію нормативно-правових актів у часі вживає поняття «набрання чинності» та «набуття чинності» у тотожному значенні [6]. Аналогічну позицію займають Кельман М.С. та Мурашин О.Г., які зокрема зазначають, що якщо в самому законі встановлено інший варіант набуття ним чинності, наприклад, вказано якусь конкретну дату, то саме він визначає дату набрання чинності закону [7]. Водночас, погоджуючись із твердженнями Ковальського В.С. та Козінцева І.П., що словосполучення набуття чинності (набрання чинності) є термінологічними дублерами та можуть мирно співіснувати без будь-якої диверсифікації [8, 47], все ж у законодавстві варто використовувати лише один із них.

Варто звернути увагу на те, що у російській юридичній літературі на позначення моменту початку дії нормативно-правових актів в часі використовується термін «вступ у силу». Так, Студенікіна М.С. зазначає, що закон як регулятор суспільних відносин починає діяти, тобто породжувати певні права та обов'язки, стає обов'язковим для всіх органів, організацій, посадових осіб та громадян лише тоді, коли він вступає в силу [9, 10]. Лазарев В.В. зазначає, що дія в часі нормативного акту пов'язана із його вступом в силу [10, 121], Матузов М.І. зауважує, що дія нормативного акту у часі зумовлена їх вступом у силу [11], Раянов Ф.М. стверджує, що дія нормативно-правового акту у часі пов'язана із проблемою його вступу в силу [12, 256].

Отже, у російській юридичній літературі прослідковується більш стійке використання насамперед терміну «вступ у силу».

Вищенаведені позиції свідчать про те, що поняття «набрання чинності нормативно-правовим актом», «набуття чинності нормативно-правовим актом» та «вступ у силу нормативно-правового акту» позначають момент початку дії нормативно-правового акту, тобто його загальнообов'язковість, та є тотожними поняттями.

У зв'язку із необхідністю усунення термінологічного різнобою та потребою використання у нормативно-правових актах уподібнених юридичних термінів, видається більш коректним вживати термін «набуття чинності», а не «набрання чинності». Обґрунтовується це значенням слів «набуття» та «набрання». Одним із значень слова «набувати» є здобуття певної ознаки, якості, властивості, натомість значення слова «набирати» пов'язане в більшій мірі не із якісними, а кількісними параметрами [13, 701–702]. А оскільки загальнообов'язковість нормативно-правового акту стосується його якісних, а не кількісних параметрів, то і слово «набуття» є таким, що більш точно позначає дане поняття.

У юридичній літературі наявні позиції, відповідно до яких «набрання чинності» та «набуття чинності» трактують і як момент початку дії нормативно-правового акту, і як одну із стадій правотворчого процесу. Так, Погребняк С.П. серед стадій створення нормативно-правових актів поряд із оприлюдненням нормативно-правового акту називає і набрання ним чинності [6, 278]. В свою чергу, Пархоменко Н.М. одним з етапів правотворчого процесу вказує набрання чинності (вступ у силу) [14, 364]. Так само з позиції Ковальського В.С. та Козінцева І.П. випливає, що набрання чинності є однією із стадій правотворчого процесу [8, 137–144].

Видається, що набуття чинності нормативно-правовим актом не може бути стадією правотворчого процесу. Стадією правотворчого процесу, внаслідок здійснення якої нормативно-правовий акт набуває чинності, є його оприлюднення. Пов'язано це з тим, що стадія правотворчого процесу за своєю природою є сукупністю послідовно організованих правотворчих дій, які здійснюються у певному періоді в часі. Натомість чинність нормативно-правового акту за своєю природою є його властивістю, яка може набуватись лише у певному моменті в часі. Відтак, набуття чинності нормативно-правовим актом не може одночасно позначати різнопорядкові за своєю природою явища: і сукупність правотворчих дій, які здійснюються протягом певного періоду, і момент, з якого норма-

тивно-правовий акт набуває загальнообов'язковості. І хоч між оприлюдненням нормативно-правового акту та набранням ним чинності простежуються причинно-наслідкові зв'язки, проте видається більш коректною позиція тих вчених, які на позначення стадії правотворчого процесу, результатом реалізації якої є набуття чинності нормативно-правовим актом, використовують поняття оприлюднення нормативно-правового акту.

У юридичній літературі на позначення однієї із стадій правотворчого процесу використовують також поняття «введення в дію». Так, Алексеев С.С. поряд із поняттям «вступ у силу» (україномовними відповідниками якого є «набрання чинності», «набуття чинності») вживає поняття «введення в дію». Як випливає із позиції автора, вступ в силу нормативного акту набуває характеру введення його в дію у тих випадках, коли між офіційним оприлюдненням нормативного акту та вступом його в силу необхідний значний розрив у часі. Такий розрив у часі необхідний не лише для ознайомлення із прийнятим нормативним актом усіх зацікавлених суб'єктів та чіткого засвоєння його змісту особами, які здійснюватимуть застосування права, але і для проведення необхідних підготовчих заходів (наприклад, при введенні нової організаційної структури юрисдикційних органів, при введенні нової валюти та ін.), а також для надання можливості тим чи іншим особам пристосувати правовідносини, що виникли та продовжують існувати, до нових вимог закону [15, 238]

Як зазначають Теплюк М.О., Ющик О.І., зміст введення закону в дію включає, по-перше, законодавче визначення умов введення в дію та дії закону, по-друге, надання закону чинності (набрання ним юридичної сили), по-третє, забезпечення юридичних та інших умов введення в дію і належної дії закону [1, 137].

Більш чітко зміст діяльності, який охоплюється поняттям «введення в дію», розкрито у Законі України «Про Регламент Верховної Ради України» [3]. Зокрема з ч. 2 ст. 127 випливає, що введення закону в дію полягає, по-перше, в організаційних, кадрових, матеріально-технічних, фінансових, інформаційних заходах, які повинен здійснити Кабінет Міністрів України після прийняття законопроекту, по-друге, у прийнятті Кабінетом Міністрів України, іншими центральними органами виконавчої влади актів, що передбачені у прийнятому Верховною Радою законопроекту.

Не применшуючи значення та ролі діяльності, пов'язаної із введенням в дію нормативно-правового акту, і насамперед закону, все ж видається, що за своїм

змістом вона не може бути самостійною стадією законодавчого процесу. І така особливість введення в дію закону, як його здійснення в часовому вимірі між прийняттям законопроекту та набуттям законом чинності ще не свідчить, що така діяльність охоплюється поняттям законотворчості. Введення в дію закону за одних умов може проявлятися у формі самостійної підзаконної правотворчості, в інших – у формі прийняття правозастовчих актів. При тому за всіх умов введення в дію закону є самостійною діяльністю органів виконавчої влади, що супроводжує законодавчий процес і необхідна для реалізації закону після набуття ним чинності.

Таким чином, «введення в дію» та «набрання чинності» є самостійними юридичними поняттями.

Термін «введення в дію» доцільно використовувати для позначення діяльності спеціально-уповноважених державних органів, яка здійснюється після прийняття проекту нормативно-правового акту та необхідна для його реалізації після набуття ним чинності.

Підсумовуючи, необхідно констатувати, що поняття «набрання чинності нормативно-правовим актом», «набуття чинності нормативно-правовим актом» та «вступ у силу нормативно-правового акту» є тотожними поняттями, які використовуються для позначення моменту початку дії нормативно-правового акту та появи у нього такої властивості, як загальнообов'язковості. При тому, для подібного використання юридичних термінів доцільно вживати термін «набуття чинності».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Теплюк М.О. Введення в дію законів України: питання теорії і практики / М.О. Теплюк, О.І. Ющик. – К. : Парламентське видавництво, 2011.
2. Конституція України.
3. Закон України «Про Регламент Верховної Ради України».
4. Рішення Конституційний Суд України у справі про набуття чинності Конституції України.
5. Скакун О.Ф. Теорія права і держави : підручник / О.Ф. Скакун. – К. : Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009.
6. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / [за ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. – Харків : Право, 2009.
7. Кельман М.С. Загальна теорія держави і права: підручник / М.С. Кельман, О.Г. Мурашин. – К. : Кондор, 2006.
8. Ковальський В.С. Правотворчість: теоретичні та логічні засади / В.С. Ковальський, І.П. Козінцев. – К. : Юрінком Інтер, 2005.
9. Студеникина М.С. Вступление закона в силу: правовое регулирование и практика / М.С. Студеникина // Журнал российского права. – 2000. – № 7.
10. Общая теория права и государства: учебник / [под ред. В.В. Лазарева]. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Юрист, 2001.
11. Теория государства и права: учебник / [под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько]. – М. : Юрист, 2004.
12. Раянов Ф.М. Проблемы теории государства и права (Юриспруденции): учебный курс / Ф.М. Раянов. – М. : Право и государство, 2003.
13. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К.; Ірпін'я : Перун, 2005.
14. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / [за ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко]. – 2-е вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2008.
15. Алексеев С.С. Общая теория права: в 2-х т. Т. 2 / С.С. Алексеев. – М. : Юридическая литература, 1981.

К ВОПРОСУ О СООТНОШЕНИИ
ПОНЯТИЙ «НАБРАННЯ
ЧИННОСТИ», «НАБУТТЯ
ЧИННОСТИ», «ВСТУПЛЕНИЕ В
СИЛУ», «ВВЕДЕНИЕ В ДЕЙСТВИЕ»

Щырба Марьяна Юриевна

Аннотация: В статье анализируется использование в отечественном законодательстве и юридической литературе понятий «набранны чинности», «набуття чинности», «вступление в силу», «введение в действие», на основе установления тождественного значения отдельных из них предлагается применение уподоблен терминов.

Ключевые слова: слова: темпоральное действие нормативно-правового акта.

ON THE QUESTION OF THE
RELATIONSHIP BETWEEN THE
CONCEPTS OF «NABRANNJA
CHYNNOSTY», «NABUTTJA
CHYNNOSTY», «EFFECTIVE
DATE», «ENTRY INTO FORCE»

Schyrba Mariana Yurievna

Summary: This article analyzes the use in the national legislation and legal literature the terms «nabrannja chynnosty», «nabuttja chynnosty», «effective date», «entry into force», based on the establishment of the identity value of some of them offer likened the use of terms.

Keywords: legal act, effective date, entry into force.